

APTEKI I APTEKARZE W GOSTYŃSKIEM

Dzięki działalności regionalistów z Gostyńskiego Towarzystwa Kulturalnego, możemy w miarę naszych możliwości, dzielić się z mieszkańcami Gostynia i okolicy ciekawymi informacjami z przeszłości naszego regionu. Artykuł ten jest zbiorem wiadomości o aptekach i apteczkach Gostynia i innych miejscowości powiatu gostyńskiego.

Apteka – nazwa wywodzi się z języka greckiego apótheke (skład, magazyn). Nazwę tę przyjęli Niemcy, określając apteki i aptekarzy słowem – Apotheker (kupiec korzenny), od nich z kolei przeniesiona została na teren Polski. Współcześnie apteką określa się zakład, w którym wytwarza się, sprzedaje lekarstwa oraz gotowe środki lecznicze i opatrunkowe (*Mały słownik języka polskiego, Warszawa 1968*).

Powstanie pierwszych aptek wiąże się z okresem, kiedy farmacja oddzielona została od medycyny, co nastąpiło na przełomie VII i VIII wieku. Pierwsza apteka w świecie powstała podobno w Bagdadzie w 776 roku. W Europie natomiast najwcześniejsze wzmianki o tych instytucjach pochodzą z 1140 roku z Neapolu i z 1180 roku z Paryża. W Polsce pierwsze informacje o istnieniu aptek mamy ze Świdnicy z początku XIV wieku. W roku 1336 dokonany został zapis o istnieniu takowej w Krakowie. W roku 1545 znany był w Warszawie aptekarz Pisiński, przezywany przez wszystkich „Pigułą” (*Encyklopedia Staropolska, Z. Gloger*).

W średniowieczu wiele zakonów w Polsce, zwłaszcza benedyktyni, zajmowało się leczeniem, zakładaniem szpitali i jednocześnie wyrabianiem rozmaitych leków. Wielki wpływ w tym względzie miało na Gostyń i okolice, pobliskie Opactwo Benedyktynów w Lubiniu.

Apteki – aptekarstwo dość późno przeszło ze sfery kramarstwa, korzennictwa, mydlarstwa, cukiernictwa, a poniekąd z szarlatanerii w dziedzinę naukową, zachowując jeszcze długo mniejsze lub większe ślady swego pierwotnego charakteru. Należy również wspomnieć o istniejących w dawnych czasach „apteczkach domowych”. W każdym prawie dworze polskim znajdowała się izdebka-pomieszczenie służące jako schowek korzeni, przysmaków, konfitur, wódek i różnych leków, robionych z ziół sposobami domowymi. W domach mniej zamożnych był wyznaczony kącik, gdzie gromadzono na półkach w drewnianych kodłubankach, woreczkach, czy koszyczkach zawieszonych na belkach, zioła, nalewki, sadło, olejki, soki i inne medykamenty własnej produkcji.

Pierwszym znanym aptekarzem w Gostyniu był Zygmunt. Nazwiska jego nie znamy, bowiem ówczesnym zwyczajem posługiwano się najczęściej tylko imieniem. Pierwsza wzmianka o Zygmuncie pochodzi z 1599 roku, kiedy to spłacił dług za zakupiony dom. W księgach miejscach wymieniony jest „aptekarzem”, „aromatariuszem”, a jednocześnie jako osoba pełniąca funkcję wójta w 1605 roku, burmistrza w 1606 r. oraz kilkakrotnie radnego i ławnika. Prawdopodobnie był pochodzenia niemieckiego. Mieszkał na Rynku, obok Szkota Rossa.

Krótko przed śmiercią sprzedał „urządzenia swej apteki” Błażejowi Gładkowicowi z Kościana. W kontrakcie sprzedaży wymienione są takie urządzenia jak: puszki, szkatuły i instrumenty oraz suma 160 złotych. Po śmierci Gładkolicca pozostała w Gostyniu żona Katarzyna z trójką dzieci (Zofia, Andrzej i Wojciech). Do czasu osiągnięcia pełnoletniości przez Wojciecha, apteka w Gostyniu nie istniała. Dopiero po roku 1620 wymienia się Wojciecha „Haptekarczakiem”, czyli synem aptekarza. Później nazwano go „Aromatorius”, co wyraźnie wskazuje, że aptekarstwo było jego zawodem.

W latach 1627-1641 Wojciech był ławnikiem w Gostyniu. Był bardzo zamożnym człowiekiem. Oprócz domu w Rynku (obok chirurga Jana Zinlera) posiadał inne nieruchomości, a także pola i łąki. Ostatnie wiadomości o Wojciechu zapisane zostały w roku 1650, kiedy to sprzedał procenty od pożyczonych „50 florentów kościelnych”.

W późniejszych latach wymieniany jest aptekarz Czekala, a po nim w 1677 roku „Andrzej aptekarz syn Książkiewicz”. Mieszkał on także w Rynku, o czym świadczy odpowiedni zapis: „dom w Rynku Gostyńskim na rogu leżący podle aptekarz Jędrzeja...”.

Po nim w roku 1694 figuruje jako właściciel apteki Maciej Fiałkowski. W księgach Bractwa Literackiego z wyżej wspomnianego roku i Bractwa Bożego Ciała z 1696 roku wymieniony jest aptekarz Stanisław Janiszewski. Do tegoż Bractwa wstąpiła w 1697 roku również jego matka Regina. Stanisław brał czynny udział w życiu miasta, był człowiekiem inteligentnym i lubianym, sprawował dwukrotnie funkcję wójta (w 1700 i 1704 roku)

Nadszedł czas „morowego powietrza” dla Gostynia i okolicy. Ludność miasta chowała się po okolicznych lasach, budując dla siebie szałas i ziemianki. W tych trudnych czasach matka Regina i jej syn Stanisław nieśli pomoc ludziom chorym i zagubionym. W ciężkich leśnych warunkach zajmowali się wyrobem leków i zaopatrywaniem w nie okolicznej ludności.

Przez dalszy okres XVIII wieku nie ma żadnych zapisków o istnieniu apteki w Gostyniu. Był to czas w Polsce znaczony różnymi wojami, rozpowszechniania się zarazy, głodu i pożarów. Wojska szwedzkie, saskie i rosyjskie pustoszyły kraj. Sytuacja ta nie sprzyjała więc rozwojowi nauki. Rozpowszechniało się znachorstwo, wiara w zabobony, szalbierstwo.

Sytuację tę dobitnie ilustrują słowa Hugona Kołłątaja: *W czasie anarchii wszystko to uchodziło... Każdy kto chciał lub znalazł protekcję, mógł być doktorem, osiadł sobie po miastach i miasteczkach, leczył, zakładał aptekę, preparował medykamenta, bez najmniejszej komukolwiek odpowiadzi... Dopiero, gdy Gostyń przeszedł pod panowanie pruskie, w indagandzie sporządzonej w 1793 roku wymienia się aptekarza. Zapis ten znajduje się w rubryce ... artyści. Nazwisko aptekarza nie zostało wymienione.*

W roku 1800 Marcin Rude z Rawicza zwrócił się z wnioskiem do władz pruskich o udzielenie koncesji na otwarcie apteki w Gostyniu, z dodatkową możliwością handlu winem i towarami kolonialnymi. Za pośrednictwem Kamery Poznańskiej otrzymał odpowiedź od króla Prus (28 kwietnia 1800 roku). Po zdaniu egzaminu aptekarskiego w Rawiczu, tego samego roku przeprowadził się do Gostynia i uruchomił aptekę. W 1811 roku, w czasie wielkiego pożaru, spłonęła także apteka, jednakże właściciel Marcin Rude szybko dokonał jej odbudowy. Na ścianie czołowej budynku na tynku wyrzeźbiono winogrono (Rynek 16). Marcin Rude przez wiele lat był radnym miasta. Ofiarował parafii gostyńskiej krzyż cmentarny. Zmarł w 1835 roku. Na starym cmentarzu przy kościele znajduje się okazały grobowiec rodziny Rude. W sierpniu 1829 roku aptekę przejął od ojca syn – Józef Aleksander – aptekarz I klasy.

W okresie zaboru pruskiego, w roku 1825, została uregulowana sprawa uprawnień aptekarskich. W wydanym rozporządzeniu czytamy: *Względem terminowania subiektów każdy subiekt aptekarski, aby być do egzaminu na aptekarza dopuszczony, powinien wykazać 5-letnie terminowanie. Wolno z tego darować 1 lub 2 lata, jeżeli kandydat słuchał na uniwersytecie chemii, farmacji botaniki itp. i korzystne świadectwo nauczycieli posiada. By zapobiec wszelkim wątpliwościom Ministerstwo Spraw Duchownych, Naukowych i Lekarskich postanowiło, iż każdy subiekt, który tych, względów chce doznać, musi udowodnić, że pilnie uczęszczał na wykłady farmacji, chemii, botaniki, fizyki w dwóch półroczach. Poza tym subiekt taki powinien poświęcić się wyłącznie nauce akademickiej i nie powinien razem terminować i uczęszczać do kolegium (D. U. Król. Reg. Poznańskiej, 1825, s. 188).*

W roku 1837 został ogłoszony nowy projekt regulaminu „sprzedaży towarów lekarskich”. W 1853 roku zniesione zostało zarządzanie dzielące aptekarzy na dwie klasy. Rok później ustanowiono „nową taksę lekarstw”. (D. U. Król. Reg. Poznańskiej z 1854 roku).

Po śmierci Józefa Rude, w roku 1856, aptekę gostyńską przejął Wojciech Hiel, a w październiku tego samego roku odkupił ją R. Schleussner. Właściciel nadał aptece nazwę „Pod Aesculapem”. Z tego okresu zachował się oryginalny „Rachunek lekarstw” wystawiony przez aptekę dziedzicowi dóbr na Zalesiu (Stablewskiemu). W rachunku wyszczególnione są zakupione w aptece lekarstwa od stycznia do czerwca 1858 roku. Z treści tego dokumentu dowiadujemy się, że ziemianin z Zalesia płaci za lekarstwa pobrane nie tylko dla swojej rodziny, ale również dla służby, swoich folwarcznych pracowników i na potrzeby lecznicze do inwentarza. Oto przykłady wypisane z rachunku: woda na oczy Daniela, pijawki dla syna kucharza, krople dla ludzi dworskich, nacieranie dla pani Ciesielskiej, maść dla konia.

W następnych latach dosyć często zmieniali się właściciele gostyńskiej apteki. Byli nimi kolejno: Henryk Voigt (1860), H. B. Heinz (1877), O. Kliem (1883). W 1893 roku odkupił ją aprobowany aptekarz Bronisław Pruski za 130.000 mk. W jego posiadaniu pozostała do 20 listopada 1939 r., tj. do czasu jej konfiskaty przez władze niemieckie. Wówczas też aptekarz wraz z rodziną został wysiedlony do Generalnego Gubernatorstwa.

Aptekę gostyńską przejął Niemiec Kurt Hein, który po roku pracy zmarł. Jego miejsce zajął Paweł Kornau. Zarządzał on apteką już do końca wojny.

Staraniem K. Heina apteka przeniesiona została z domu Rynek 16 do posesji pod numerem 18 (obecnie 1 Maja 1). Jest to narożnikowym dom w Rynku, w którym w okresie międzywojennym mieścił się Spółdzielczy Bank Pożyczkowy. Dzięki tej zamianie apteka otrzymała przestronniejsze i wygodniejsze oraz bardziej funkcjonalne pomieszczenie. Lokalizację tę zaaprobował po wojnie właściciel apteki Bronisław Pruski, który wrócił do Gostynia. Uruchomił ją jeszcze w roku 1945. Nie długo jednak cieszył się odzyskaną apteką, zmarł bowiem w maju 1948 roku. Ówczesne społeczeństwo miasta darzyło Pruskiego wielkim zaufaniem. W okresie zaborów był przedstawicielem polskim w Zarządzie Miejskim. Był człowiekiem prawym, jego pogodne usposobienie i miły stosunek do ludzi, zjednywał społeczność gostyńską.

Nowy właściciel apteki mgr farmacji Czesław Piosicki pochodził z Jarocina. W drodze kupna (1 listopada 1949 roku) przejął aptekę pod „Aesculapem” w Gostyniu. Niezbyt długo był jej właścicielem, gdyż z dniem 9 stycznia 1951 roku apteka została upaństwowiona, a Piosicki został jej pierwszym kierownikiem. Podobny los spotkał blisko 1400 aptek w Polsce. Wszystkie przeszły pod scentralizowany aparat państwowy i jego kierownictwo, które przekształciło się w Państwowe Przedsiębiorstwo Zaopatrzenia Farmaceutycznego „CEFARM”.

Kolejnymi kierownikami gostyńskiej apteki byli mgr Czesław Piosicki (do 31 maja 1955 roku), mgr Helena Mikuła (do 31 maja 1957 roku), mgr Eugenia Lechowicz (do kwietnia 1962 roku), mgr Alina Kwinta (do 31 lipca 1989 roku). obecnie od 1 sierpnia 1989 roku funkcję tę pełniła mgr Stefania Wesołowska.

W roku 1969 przy dzisiejszej ul. ks. Olejniczaka pobudowany został nowy pawilon apetyczny. Kierownikami jej byli: mgr Janina Cebulka (1969-1979) i mgr Mieczysław Malski (od 1979 do czasu jej prywatyzacji).

W miarę rozbudowy i rozwoju naszego miasta oraz zwiększającej się liczby ludność władze medyczne i miejskie postanowiły oddać do użytku kolejną aptekę. Otwarta została w roku 1979 w budynku Spółdzielni Mieszkaniowej na Osiedlu Tysiąclecia. Jej organizatorem i pierwszym kierownikiem była mgr Janina Cebulka.

W związku zachodzącymi zmianami ustrojowymi i gospodarczymi w kraju, w grudniu 1988 roku nastąpiły zmiany w zarządzaniu aptekami. Ustawa o działalności gospodarczej z 1988 roku była jedną z serii ustaw, które ograniczyć miały monopolistyczny wpływ „Cefarmu” na apteki. Zaczęły ponownie pojawiać się w Polsce apteki prywatne i spółkowe. W tym też roku byli właściciele aptek utworzyli „Farmaceutyczną Izbę Gospodarczą”, a pod koniec 1991 roku Sejm RP powołał do życia „Izbę Aptekarską”. W okresie tym szeroką działalność na rzecz prywatyzacji prowadziło Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne, a także Zrzeszenie Byłych Właścicieli Aptek i Wytwórni Farmaceutycznych.

Na podłożu dokonujących się przeobrażeń ogólnopolskich nastąpiły również znaczne zmiany w przynależności i zarządzaniu aptekami w Gostyńskim.

W połowie XIX wieku władze powiatu i Magistrat w Krobi poczyniły starania, by w mieście powstała apteka. Uruchomiona została 12 czerwca 1856 roku. Koncesję otrzymał August Heding. Dochody właściciela były niezbyt wysokie i dlatego do handlu wprowadził wina i artykuły spożywcze. Po jego śmierci dzierżawił aptekę Fryderyk Piehle, następnie Otto Weiss. W roku 1872 wykupił aptekę Edward Glatzel. Po jego śmierci znalazł się w administracji kolejnych aptekarzy: Kubicki (1887), Dobrowolski (1890), Bolesław Górski (1891), Antoni Świtalski (1898) i B. Wicherki (1898).

W roku 1901 wspomniany A. Świtalski ożenił się z córką byłego właściciela E. Glatzela i przejął aptekę od spadkobierców za sumę 70.000 mk. Po śmierci aptekarza Świtalskiego przez krótki okres kierowali nią dzierżawcy. W roku 1924 nabył ją mgr Jerzy Chmielewski za sumę 50.000 zł. Mieściła się przy ulicy Poznańskiej 1. W czasie okupacji była w rękach niemieckich. Po

wojnie kierowali nią kolejno: mgr Lewandowski i mgr Sylwester Skwarski, w latach 1951-1969 Róża Chmielewska. Od października 1969 roku do sierpnia 1972 roku pełnił funkcję jej kierownika dr Jan Pasich. Po nim przez trzynaście lat prowadziła punkt apteczny Jadwiga Giernalczyk. W roku 1985 kierownictwo apteki objęła mgr Krystyna Borowska-Hernik. W tym też okresie (1983-1986) pobudowano w Krobi w czynie społecznym nowy budynek apteki z dwoma mieszkaniami dla pracowników służby zdrowia. Oficjalnie jej otwarcie nastąpiło 16 maja 1986 roku. Od września 1990 roku jest apteką prywatną w posiadaniu mgr farmacji K. Borkowskiej-Hernik.

Pierwszy zapis o aptece boreckiej pochodzi z 1600 roku, w którym to dokumencie wymienia się aptekarza o nazwisku Lofler. W 1627 roku aptekarzem w tym mieście był niejaki Piotr, a w roku 1688 stanowisko to przejęła aptekarka nieznanego nazwiska. Obecna apteka w Borku (Rynek) została założona w 1780 roku. W roku 1815 została wykupiona z rąk niemieckich przez późniejszego długoletniego jej właściciela Antoniego Stańskiego. W czasie II wojny światowej okupant przejął aptekę i przekazał Niemcowi Koenigstaedterowi. Po wyzwoleniu w 1945 roku, odzyskał swą własność mgr Antoni Stański. W roku 1951 apteka została upaństwowiona, a jej byłym właścicielem pełnił funkcję kierownika do roku 1960. Kolejno borecką apteką kierowali: w latach 1960-1975 mgr Barbara Kmieciowska, 1975-1976 mgr Maria Kowasz, 1976-1979 mgr Stanisława Kujanek, 1980-1987 mgr Helena Pawłowicz, 1987-1991 tech. farm. Elżbieta Walkowiak (apteka leków gotowych). Od 11 lutego 1991 roku jest apteką prywatną należącą do mgr Anny Kalisora.

Pierwsza wzmianka o aptece ponieckiej pochodzi z 1769 roku, w której wymienia się aptekarza Szrettera. Trudno dziś ustalić jednak miejsce jej lokalizacji. W 1866 roku została uruchomiona apteka przy ul. F. Focha. W okresie międzywojennym i tuż po jego zakończeniu należała do mgr Klemensa Sikorskiego. Podczas okupacji hitlerowskiej prowadzona była przez Niemca, o polsko brzmiącym nazwisku Jackowski, który z pochodzenia był Litwinem. W 1947 roku, po śmierci Klemensa Sikorskiego, apteka została upaństwowiona, a funkcję jej kierownika pełnili m.in. mgr Nowakowski, mgr Henryk Antoniewicz, a od stycznia 1975 roku mgr Anna Kalisoras. W roku 1988 przeniesiono aptekę do pomieszczeń nowego Gminnego Ośrodka Zdrowia. Dzięki staraniom kierowniczką, apteka została odpowiednio urządzona i wyposażona przez „Cefarm”. W grudniu 1989 roku sprywatyzowano ją, a dzierżawcą został mgr A. Kalisoras.

W latach 1973-1991 istniała w Łęce Wielkiej apteka. Mieściła się w Wiejskim Ośrodku Zdrowia. Przez cały ten czas prowadzona była przez mgr Bożenę Jaskułę.

W styczniu 1952 roku w Pępowie, w oficynie płacowej, został otwarty Gminny Ośrodek Zdrowia. Tu też po raz pierwszy zorganizowano aptekę, głównie dzięki zaangażowaniu aptekarza Józefa Korczyńskiego. Apteka rozpoczęła działalność we wrześniu 1952 roku. Ulokowano ją w budynku po byłym zajeździe-restauracji. Wśród mieszkańców gminy nie tylko pozostało dobre wspomnienie po pierwszym aptekarzu, wspaniałym doradcy i życzliwym pracowniku służby zdrowia. Po jego śmierci obowiązki kierownika apteki pełniła mgr Halina Pawłowska, a następnie mgr Stanisława Kujanek. Od roku 1969 placówką kierował mgr Henryk Antoniewicz. W dwa lata później obok budynku Gminnego Ośrodka Zdrowia pobudowano aptekę wraz z mieszkaniami dla jej obsługi. Pierwszym jej kierownikiem został mgr Łuczak. Mimo krótkiego pobytu w Pępowie wielce przyczynił się do urządzenia nowej placówki. Na przełomie lat 1972-1974 apteką kierowała mgr Anna Kalisoras. W roku 1975 przybyło z Poznania i osiedliło się w Pępowie małżeństwo farmaceutów Ewa i Józef Zielke. W listopadzie 1990 roku otrzymali oni koncesję i odtąd prowadzą aptekę na prywatny rachunek.

Najmłodsza apteka w Gostyńskim znajduje się w Piaskach. Uruchomiona została w roku 1983, z chwilą oddania do użytku nowego Gminnego Ośrodka Zdrowia, w którym to obiekcie znalazła swoje pomieszczenie. Jej kierowniczką została mgr Maria Kaliszan. W dniu 30 kwietnia 1991 roku otrzymała ona koncesję na prowadzenie prywatnej apteki.